

KL 4528

Jana Marcolová

# KLAVÍRNÍ IMPROVIZACE

PRO DĚTI PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU  
A ŽÁKY 1. – 3. ROČNÍKU LŠU

METODICKÁ PŘÍRUČKA PRO PEDAGOGY

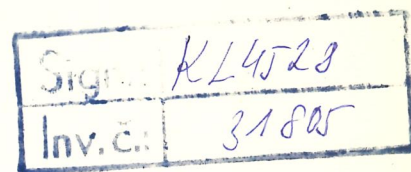
PANTON

Jana Marcolová

# KLAVÍRNÍ IMPROVIZACE

PRO DĚTI PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU  
A ŽÁKY 1. – 3. ROČNÍKU LŠU

METODICKÁ PŘÍRUČKA PRO PEDAGOGY



PRAHA 1983



PANTON

## OBSAH

|  |    |
|--|----|
| Pokyny k orientaci v příručce          | 3  |
| ČÁST METODICKÁ                         |    |
| Úvod                                   | 7  |
| I Vstup dětí do světa zvuků            | 7  |
| II Práce s hudebním materiálem – prvky | 7  |
| III Děti mají rády pohádky             | 7  |
| IV Lidové písně                        | 8  |
| ČÁST PRAKTICKÁ                         |    |
| I Vstup dětí do světa zvuků            | 13 |
| II Práce s hudebním materiálem – prvky | 16 |
| III Děti mají rády pohádky             | 26 |
| IV Lidové písně                        | 29 |

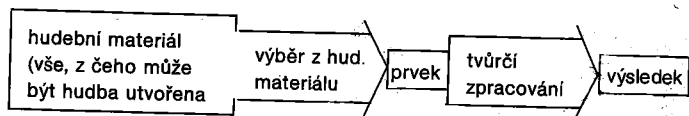


# KLAVÍRNÍ IMPROVIZACE

JANA MARCOLOVÁ

Pokyny k orientaci v příručce

1. Příručka je rozdělena na část *metodickou* a *praktickou* s *vysvětlivkami* a *notovými příklady*.
2. Od paragrafu I *Vstup dětí do světa zvuků* do konce paragrafu IV *Lidové písně* začnete používat spolu s částí metodickou i část praktickou. Číslo, která najdete v textu metodické části v závorce, odkazují na notové příklady a vysvětlivky v části praktické. Pod jedním číslem je někde více příkladů, některé číslo obsahuje pouze vysvětlivky. Číslo v paragrafu II praktické části – *Práce s hudebním materiálem-prvky* – se vztahují jen k materiálu, s nímž se právě pracuje, a nemají přímou návaznost na metodickou část.
3. Vysvětlivky a příklady k paragrafu I *Vstup dětí do světa zvuků* obsahují podrobný popis pohybů těla, paží, dlaní, pěstí i prstů. Představa každého zvířátka nebo věci je rozdělena na část předváděnou hlasem a pohybem mimo klavír a na hru na klavír, při níž hlasový a podle potřeby upravený pohybový projev zůstává (např. při napodobení slepice hrou na klavír si dítě zároveň hlasitě říká ko-ko-ko-dák a pohyby ruky napodobují pohyby, které dítě dělalo i mimo klavír; hlasy zvířátek a zvuky, které „vydávají“ věci, jsou označeny příslušnými slovy nebo slabikami pod notami v notových příkladech).
4. Paragraf II *Práce s hudebním materiálem-prvky* je v metodické části uveden jen stručně. V praktické části je více příkladů, rozdělených do tří oddílů podle toho, zda pracujeme s jedním, dvěma nebo třemi žáky. Pod pojmem „prvek“ mám na mysli určitý výběr hudebního materiálu (jednotlivé tóny, řady tónů, zvuky, šramoty aj.), určený k dalšímu zpracování-modelování podle přiložených metodických pokynů:



Cílem této tvůrčí činnosti je vytváření motivů, úryvků, vět, souvětí, drobných forem ap. Prvek můžeme upravovat ze čtyř základních pohledů: můžeme organizovat výšku tónu, metro-rytmiku, barvu a sílu tónu, a to jednotlivě i ve vzájemných souvislostech, kombinacích.

5. Od č. 5 praktické části jsou vysvětlivky ke způsobu úhozu stručnější a jsou uvedeny přímo v notových příkladech.
6. Hra pravou nebo levou rukou je označena skobičkami a směřováním stopek not:

♩ ♩ = pravá ruka      ♯ ♯ = levá ruka,

pravý pedál běžně používanou značkou P s ukončením hvězdičkou, levý pedál je vypsán slovy. Hra na strunách a na desce je vysvětlena přímo v notových příkladech.

Pokud budou děti při hře zpívat, třeba volit polohu, která odpovídá jejich hlasovým možnostem.

7. Paragraf IV *Lidové písně* s příklady je pojata pouze jako sonda do široké problematiky a možnosti práce s lidovou písní. Má být jakousi pobídkou k vyhledání další, bohatší literatury a k jejímu využití. Lidové písně budou děti většinou zároveň s hrou na klavír i zpívat. To předpokládá znalost jejich hlasového rozsahu. Notové příklady jsem psala v různých tóninách, transponovat budete sami podle potřeby. Písně, uvedené v příkladu 7, jsou seřazeny přibližně podle hlasových možností dětí ve věku od 5 do 8 let a podle počátečního tónu (prima, tercie ap.).
8. Pomlky a noty v příkladech bez taktového označení mohou být libovolně dlouhé, intonace může být přibližná.

Nepřehlédněte:

Od paragrafu I *Vstup dětí do světa zvuků* začínají notové příklady s podrobnějším vysvětlením a s popisem pohybů. Děti mohou u klavíru stát (chodit) nebo sedět s podložkami pod nohama. Budou-li používat pedál, sedí na krajíčku sedadla židle (spíše stojí než sedí). Před hrou na klavír dítě zpívá, mluví a hraje celým tělem, při hře na klavír pak často zůstane zpěv i mluva (např. dítě napodobuje svým hlasem hlas zvířete, nebo zpívá zároveň lidovou píseň apod.), pohyby postupně soustřeďuje do prstů. Paže se pohybují podle potřeby. Nic nesmí být ztrnulé.

V určitém okamžiku je třeba začít tvořit pevnou klenbu ruky a prstů. Tehdy musí učitel vymyslet příklady, které vhodně doplní cvičení pro ruce a prsty v hodinách klavíru. Musíme si však dát pozor, abychom si nezačali všimnat více pohybů než zvuku. Popsané pohyby slouží k seznámení s různými druhy úhozů, které samy o sobě nejsou k ničemu, pokud nepomáhají k docílení věrné interpretace zvukové představy. Popis různých druhů úhozů najde učitel ve speciální literatuře a sám je doplní podle svých zkušeností. Jde hlavně o to, aby pohyb odpovídal tomu, co chceme hudbou vyjádřit. Budeme si všimnat, zda žák nezačíná např. zvedat ramena, vyplazovat jazyk, netrne-li mu krk nebo loket apod. Chceme, aby tvořil a hrál s radostí, volně a přirozeně. Co nejdříve připravíme děti k veřejnému vystupování – jejich hra by měla při něm být právě tak přirozená a soustředěná jako v hodinách, kdy jsou si posluchači samy navzájem. Přítomnost rodičů, našich kolegů nebo starších dětí by neměla mít vliv na výkon, pokud budou děti zvyklé na kolektiv, případně na hospítače ve třídě.

Hudební příklady si učitel bude vymýšlet sám. Měly by být zajímavé, stále jiné a hlavně by měly podněcovat žáky k vlastním příkladům. Využijme všech vymožeností klavíru. Střídejme hru se zpěvem, spojme obojí dohromady. Příklady zde uvedené nebudeme učit děti hrát z paměti, popřeli bychom samu podstatu improvizace.

# ČÁST METODICKÁ

## ÚVOD

Pro děti předškolního a raného školního věku je nejvhodnější výuka hrou. Při hře je nutné využít dětské fantazie, smyslu pro pravdivost vyjadřování, kolektivního citění i zdravé soutěživosti, elastičnosti a bystrosti pohybu, vlastností napodobovacích, schopnosti rychlé přizpůsobivosti a samozřejmě touhy po dosažení krásného cíle a pochvaly.

Začínáme-li pracovat s dítětem předškolního věku, obvykle nezná noty a neumí číst. Jeho setkání s hudbou nezačíná teoreticky, ale prakticky, tak, jak je mu to bližší – zpěvem a hrou na nástroj. V tomto období se vytvoří návyky, které mohou poznamenat celý další vývoj výuky. Dítě, které při hře využívá plně všech svých přirozených schopností, dává už jakousi záruku dobrého rozvoje. Dbá-li učitel od začátku na návaznost a souvislý rozvoj jednotlivých hudebních disciplín, bude rozvíjet především samostatnost a tvůrčí schopnosti dítěte. Jedním z prostředků k dosažení tvůrčího přístupu žáka k hudbě je improvizace od samých začátků výuky zpěvu a hry na nástroj.

Pojem improvizace je teoreticky jasný, takže by člověk neměl mít vůbec pochyby, zda improvizovat bude umět, či nikoliv. Okamžitých nápadů má dost, hrát umí, jenže když sedne ke klavíru, nejde to, Hra „spatrá“, bez přípravy je najednou těžší, než hrát skladbu cizího autora, kterou musíme třeba půl roku cvičit. Nejlehčí je smířit se se skutečností, že někomu je umění improvizace dáno a někomu ne. Jako pedagogové si to ovšem nemůžeme dovolit. Proto se budeme zabývat uměním improvizace a pokusíme se do něho proniknout tak hluboko, až se v nás ozve aspoň náznak zájmu, až se zachytíme aspoň kousíčkem svého muzikantství v tom lákavém a nejvlastnějším hudebním projevu našeho já. Děti nebudeme muset přemlouvat, ty budou improvizovat moc rády.

### I VSTUP DĚTÍ DO SVĚTA ZVUKŮ

můžeme zpočátku spojit se hrou na zvířátka či věci, které děti znají a které umějí napodobit hlasem (kravička, oslík, kohout, kočička; auto, vláček, kladivo, hodiny apod. -1). Je-li napodobení zvuku spojeno s odpovídajícím pohybem těla nebo aspoň rukou, je věrohodnější a lépe se pamatuje (1). Tyto hry je dobré provozovat s více dětmi – vzájemně se doplní a dojem ze hry je silnější než při hře jednoho žáka s učitelem. Učitel může pak sám u klavíru dávat hádat, ve které poloze (oktávě) zní lépe hlas kočičky, kohouta, zda-li kladivo bouchá nahoře či dole; po něm mohou zkoušet u klavíru děti samy.

Samy pak budou hledat zvuky a hádat, kterému zvířátku či věci nejvíce odpovídají. Postupně je vedeme k upřesňování zvukového obrazu, k delšímu projevu.

Dítě si bude vymýšlet, co všechno určité zvířátko dělá, a bude se to snažit vyjádřit „hrou“ na klavír (2). Přitom sledu-

jeme, zdali není u klavíru „svázáno“ napodobováním opravdové hry pianistů. Chceme, aby i pohybově odpovídala hra tomu, co napodobuje. Pohyby celého těla postupně převádíme do pohybů ruky a prstů, přičemž tělo neustrne bez pohybu.

V dalších hodinách vedeme děti k uvědomělému vyhledávání poloh a tónů (3), k opakování určitých pohybů. Necháme je soutěžit, kdo z nich vymyslí více charakteristických rysů zvířátka či věci a jak dalece se své představě zvukem přiblíží.

Jindy si děti mohou hrát na setkání dvou zvířátek. Tady se už přidává děj. U klavíru jsou dvě nebo více dětí a vzájemně si pomáhají. Přitom se inspirují a vymýšlejí nové zvukové varianty, uplatňují nové nápady. Děti si pak mohou samy hrát hádanky: začnou napodobovat nejdříve jednu vlastnost zvířátka, pak přidávají další, až někdo uhodne, o jaké zvíře jde, a sám je třeba půjde zahrát. Hádankových variant pro kolektiv i pro jednoho žáka si jistě učitel vymyslí hodně (4).

### II PRÁCE S HUDEBNÍM MATERIÁLEM-PRVKY

je myšlena jako úvod do improvizace pohádek i lidových písní. Žák se učí na jednoduchých příkladech pracovat nejen s melodií, rytmem a harmonií, ale též s dynamikou, barvou a dalšími výrazovými složkami hudební řeči. (Viz obsáhlý materiál v praktické části.)

### III DĚTI MAJÍ RÁDY POHÁDKY,

pohádka jako námět pro hru bude proto pro ně lákavá. Tak jako hrou na klavír předvedly děti zvířátka nebo různé věci, tak budou vymýšlet pohádkové bytosti: krále, princeznu, čaroděje, draka, čerta, Kašpárka, prince, zlou macechu, hodnou Popelku a jiné známé postavičky. Začneme opět zpěvem, mluvením a pohybem – děti představují postavy, jako by hrály v divadle; využijeme též dětského výtvarného projevu – snažíme se, aby si děti každou postavičku jasně představily, aby věděly, jak se pohybuje, jak mluví, jak jedná, aby ji dokázaly přesvědčivě předvést. Potom jim u klavíru hrajeme improvizované úryvky, ve kterých děti poznávají některé vlastnosti postaviček: např. zahrajeme jednohlasou tichou, příjemnou melodií a zeptáme se, mohla-li by představovat čarodějnici, veselého Kašpárka nebo hodnou princeznu. Po správné odpovědi budou děti samy předvádět princezny, ale též budeme chtít slyšet draky, veselé Kašpárky, slavnostní krále atd. (5). Každý, i sebekratší hudební projev může mít kousek pravdy, proto hned nekritizujeme a neodsuzujeme, ale vhodnými otázkami a návratem k „divadlu“ přivedeme dítě na správnější cestu. Po charakteristikách jednotlivých

postav, které se budou stále prodlužovat (viz příklady na str. 26 – 29), přijde na řadu opět děj. Tady se nám objeví množství variant: král je starý a nemocný, je zlý a křičí, je klidný a slavnostně mluví; víla tančí v lehounkém závoji, čaruje v mlze, pluje v potůčku, je to hodná stará sudička; princezna pláče, je veselá apod.

Později si děti rozdělí úlohy; každé předvede svou roli a přitom se bude snažit o navázání kontaktu se svými partnery – tzn. princ bude bojovat s drakem, Kašpárek se bude smát čertovi, Popelka bude tančit s princem. vlk se bude bavit s Karkulkou a sežere ji apod. Když si děti ještě představí a zahrají scénu a situace, v nichž se jednající postavy nacházejí (les v noci, začarovaný hrad, jezero, královská síň, vesnická chalupa, prosluněná paseka s ptáčky apod.), budou umět zahrát celou pohádku. Postavičky si budou vyměňovat, takže každý žák bude znát aspoň jednu pohádku samostatně (schopnější děti už koncem 2. roku hry na klavír). Nezapomeneme na odpovídající pohyby – pomáháme si opět „divadlem“ mimo klavír: děti mluví, zpívají, pohybují se jako hraná postava. Slabou přesvědčivost jejich hudebního výkonu jim můžeme ukázat tak, že podle jejich hry na klavír budeme sami předvádět určenou postavu tak bezvýrazně, že svou hudební roli budou muset vyjádřit jasněji. Učitel by měl sám dětem předvádět klavírní improvizace pohádek jasně a názorně, aby děti mohly pohybem vyjádřit to, co slyší.

Sluchovou vnímavost dětí si můžeme vyzkoušet také tak, že jim rozdáme pastelky a děti si po několikerém poslechu námi improvizované hudby (strašidelné nebo veselé, smutné, rošťácké apod.) vyberou barvy pastelek a budou kreslit, co je při poslechu napadne.

Sluchový obzor dítěte rozšíříme poznáváním zvuku jiných nástrojů. Výběrem vhodných úryvků hudby ukážeme dětem, že i jiné nástroje mohou umět vyjádřit zlost (čarodějnice), radost (Kašpárek), něžný taneček víly apod. Děti se pak pokusí vyjádřit dojem ze slyšené hudby pohybem, hlasem, či výtvarným projevem. Také se mohou snažit napodobit barvu jiného nástroje na klavíru.

Snad bude vhodné, když se zde zmíníme o klavíru jako nástroji, který má bílé i černé klávesy, dva (i tři) pedály, struny a desky (6). Využijeme všech těchto jeho možností co nejvíce!

Dalším námětem pro hudební projevy dětí je např. počasí. Při pozorném sledování tichého, měkkého padání sněhových vloček, drobného májového deště nebo větrem rozvířeného obilí se budou děti snažit rukou nebo jen prsty napodobit pohyb, který viděly. K tomu, aby utvořily též zvukový obraz viděného, bude už zapotřebí větší hudební představivosti a zkušenosti než při ztvárnění zvířátek. Děti, které však bez rozpaků představovaly třeba starý hrad nebo hluboký les, nebudou ani teď váhat. Můžeme začít třeba tím, co je slyšet: bubnování deště, svištění větru (při jízdě autem), hromobití apod. a přejít na kontrastní jemné ševelení větříčku, drobné poprchávání apod. Mnoho nápadů k hudebnímu ztvárnění nám poskytnou též dětské hry: na vojáky, s panenkami, rozpočítadla, na honěnou, s malým i velkým míčem a podobně.

## IV LIDOVÉ PÍSNĚ

využijeme při improvizaci bohatě. Nejdříve děti zahrají, přesněji řečeno vytukají to, co umějí zazpívat. Podle sluchu, třeba jedním prstem, pravou i levou rukou. Začneme lehkými písničkami (7) v lehčích tóninách, ale brzy transponujeme, aby se děti nazačaly bát černých kláves. Podle charakteru písniček přizpůsobujeme pohyby rukou a prstoklad (8). K doprovodu použijeme opakované kvinty, postavené na primě tóniny, ve které písničku hrajeme (tzv. dudácká kvinta). Děti mohou oba tóny hrát odděleně – podle sluchu (9). Než začneme hrát akordy, budou děti dlouho hledat samy podle sluchu jednotlivé tóny a dvojhmady, kterými si písně doprovodí. Ruka s prsty musí být na hraní akordů připravena postupně (např. pomocí cvičení zobrazení slavnostních králů v pohádkách apod.). Písničky mohou hrát nejdříve dvě děti: jedno melodii, druhé doprovod; mohou přitom střídat ruce (chvilí pravá, chvilí levá), vystřídat se navzájem, půl písně zahraje jedno, druhou půlku druhé dítě; kombinací vznikne jistě dost (10). Zpívají-li děti písničky, učitel je doprovází nejen známými akordy – T D S v různém tvaru, ale též tvoří rovnocenný druhý hlas (svým hlasem i u klavíru), využívá typické klavírní sazby doprovodných akordů, napodobuje jiné nástroje, dotváří svým doprovodem charakter a obsah písně.

K vyjádření charakteru a obsahu písně vedeme děti při zpěvu i při hře. Můžeme použít stejné metody jako u pohádek či zvířátek: děti si zahrají jako v divadle postavu, která písničku zpívá, i tu, o které se zpívá. Přitom mohou přijít na různé interpretace: jinak zazpívají „Pec nám spadla“ jako maminka, jinak jako neposeda (a stejně si budou počínat u klavíru -11). Při „divádělu“ mohou různými zvukovými efekty navodit celou atmosféru písničky („Prší, prší“ – monotónní padání kapek, „Komáři se ženili“ – bzučení komárů apod.).

Ke zvýraznění obsahu a charakteru písně nám pomůže příslušný druhý hlas – doprovod. Začínáme pracovat s motivem. Tak jako jsme na začátku používali stále se opakující kvintu, tak nyní budeme celou písničku doprovázet jedním motivem dvou- až čtyřtónovým (opět podle sluchově rytmických i pianistických možností žáka), který se bude stále opakovat (ostinátní motiv, figura). Motivek vybíráme s dětmi, později je necháme pracovat samostatně. Připomeneme jim pohádkové postavičky, sluníčko, veselé i smutné věci, a přitom budeme hrát na klavíru různé motivky, až děti nejvhodnější motivek pro tu kterou písničku vyberou (12).

Později už děti samy najdou hlasem i u klavíru motiv, který bude odpovídat charakteru písně (počet tónů záleží též na paměti dítěte). Děti si své motivy budou samy hrát a zpívat, učitel nebo jiné dítě bude hrát či zpívat melodii písničky. Doprovodné motivy hrajeme v poloze pro ně nejcharakterističtější (tzn., že melodie písně může být ve spodní oktávě, doprovodný motiv ve vrchní).

Písničky v nové úpravě opět transponujeme. Jakmile umějí děti zahrát svůj motivek také od jiných tónů, začínáme v písničce hledat místa, kde by se transpozice motivku

vhodně uplatnila (změna harmonických funkcí, rostoucí napětí k vrcholu písničky apod. -12a).

Motivy vhodné k doprovodu písničky si můžeme „vypůjčit“ z písni samotné – z jejích charakteristických postupů melodických nebo rytmických (např. 1. takt z „Tluče bubeníček“) – pracujeme s nimi stejně jako s předešlými. Vypůjčené motivy můžeme pozměnit např. melodicky (úpravou intervalů nebo obratem – inverzí -12b) nebo rytmicky (dvě osminy a čtvrtovou notu můžeme zkombinovat v jiném pořadí -12c). Kombinovat můžeme i jinak.

Tři hlavní funkce – TDS nemusí reprezentovat vždy celý trojzvuk. Klidně budou stačit dva tóny, někdy jen jeden. Chceme-li použít všechny tři akordické tóny, nemusíme je hrát najednou, můžeme si akord rozložit (13). Až budou děti umět doprovázet různě upravenými akordy, začnou si všimnout, která úprava je pro určitou píseň nejvhodnější, a podle potřeby budou doprovody střídát. I tady by měl jít učitel příkladem: hrát písničky v různých polohách i tóninách a střídát obě ruce. Děti budou současně písničky zpívat. Přitom se ukáže, že melodie písničky nemusí být zdvojená – tzn. je-li dostatečně silně zpívána (více dětmi), nemusí být zároveň hraná. Učitel bude hrát pouze doprovodné hlasy. U klavíru se vystřídají i děti, které se později budou snažit doprovázet samy sebe (dítě, které hraje doprovod, si zároveň zpívá melodii). Jednohlasý doprovod mohou děti též zpívat (tyto možnosti budou dostatečně využity až ve vyšších ročnících, prozatím se přizpůsobí schopnostem dětí).

Poněvadž si děti při hře pohádek už zvykly na využití zvukových možností celého klavíru, měl by učitel občas hrát lidové písně i v úpravě, blízké romantickým úpravám Malátovým (zdvojené basové tóny, akordy i ve velkých rozkladech, melodie zdvojená nebo též zharmonizovaná, hra na celé klaviatuře). Rozdělíme-li tento doprovod mezi více dětí, mohou i ony hrát píseň „velkými“ akordy na celé klaviatuře – jako učitel.

Vítanou změnou při hře lidových písní jsou variace – obměny jejich melodie.

Můžeme si s dětmi zahrát na schovávanou – děti budou „hledat“ písničku, schovanou v jednoduché variaci, kterou učitel hraje (14). Učitel je svou vlastní variací naučí hrát i zpívat (i se slovy), a pak budou děti přidáné tóny zaměňovat za jiné – a vytvoří tak svou variaci (rytmicky totožnou s učitelovou). Počet přidávaných tónů zvyšujeme podle schopností dětí. Jakmile děti umějí utvořit variace, mohou soutěžit, kdo lépe schová písničku (tzn. kdo vymyslí více přidávaných tónů), nebo kdo písničku dříve najde. Aby děti písničku „neschovaly“ samy před sebou až do ztracení, povedou je „v duchu“ zpívaná slova písně (jde nám tady o zachovaný rytmus a počet taktů – o formu). Melodické variace vystřídáme rytmickými, které můžeme dovést až ke změně taktu (14a). Budou-li děti opět zpívat slova, budou změny pravidelné a dobré. Obměněné písničky si samozřejmě mohou doprovodit.

Jestliže děti dokázaly melodii písničky ozdobit jinými tóny, které původně do písničky nepatřily, budou umět „schovat“ píseň i jinak. Cizí tóny prostě použijí místo původních.

Nejdříve zamění jeden nebo dva tóny (určí jim je učitel), pak se pokusí o záměnu jednoho tónu v každém taktu. Spojíme-li záměnu se zpěvem určitých slov (slabik) písně, půjde to lehčeji a záměna bude přirozenější (15). Jedna píseň může být hraná a zpívaná v různých obměnách. Přitom jistě dojde k „chybám“ – vlastně k neplánovaným změnám. A těmi se už dostaneme k úplné změně celé písničky. Slova písniček dostanou nový hudební šat – prozatím na starou rytmickou kostru (16). Pro změnu je můžeme vystřídat slovy říkánky a rozpočítadla (17). (Ty už děti znají z předškolní hudební výchovy nebo z Klavírní školičky Z. Janžurové a M. Borové apod.)

Rytmus začneme uvolňovat např. vkládáním rytmizovaných zvukomalebných vložek mezi takty („Kočka leze dírou“ – mňau, mňau), zdvojnásobením délky některých slov („Já mám ko-ně-“) apod. (18).

Cílem všech těchto změn není ani v nejmenším snaha „upravovat“ nebo měnit přirozenou krásu lidových písní. Chceme, aby děti poznaly, jak vzniká skladba, aby pochopily její hudební stavbu i řád a přecházely tak postupně od napodobování k uvědomělé tvůrčí činnosti.

Opět obrátíme pozornost dětí k obsahu toho, co zpíváme a hrajeme. Nová hudba ke starým slovům se melodicky i rytmicky ještě více uvolní, když budeme hodně zdůrazňovat charakter toho či onoho textu (19) (vzpomeneme si, jak děti hrály jako v divadle písničky hned v začátcích). Děti si nové písně mohou opět zahrát jako v divadle i s pohyby, aby při hře na nástroj byly zrovna tak přesvědčivé jako při zpěvu.

Děti si začnou všimnout slov a vět, které samy používají, nebo je slyší. Učitel může nechat děti hlasem i u klavíru zopakovat slovo či větu, kterou zpěvně vyslovil (20). Přibližnou interpretaci postupně zpřesňuje po stránce rytmické i intonační. Později už mohou děti hádat, co učitel u klavíru „řekl“ (vybíráme rytmus a intonaci nejznámějších slov -20). Vymyslíme s dětmi otázky a odpovědi, které místo mluvení budou zpívat a hrát. Zhudebňovat můžeme též vhodné básničky (21). Budou-li si děti své melodie pamatovat, může jim je učitel doprovodit. Jistě to budou zkoušet také; postup bude stejný jako u doprovodů lidových písní.

Spojení slova a hudby dá dětem možnost hlubšího dramatického prožitku, umocněného ještě pohybem. (Pohyby dítěte u klavíru by měly být v souladu s tím, co hraje, a nikoliv překážkou.) Velkým přínosem těchto tří činitelů je přirozený rozvoj rytmického a formového citění. Zvyšuje se též sluchová vnímavost dítěte. Je na učiteli, jak si příklady, které jsou mu zde předkládány, sám přizpůsobí, vylepší a doplní. Poněvadž improvizace je tvůrčí záležitostí, vyžaduje individuální přístup, hluboký zájem, chuť znova a znova vymýšlet, měnit a stále se učit.

S náměty k improvizaci, se kterými jste se zde setkali, vystačíte i ve vyšších ročnících – podle toho, kdy děti přicházejí do LŠU. Přístup k žákům pak bude pochopitelně odlišný, způsob podání látky si sami přizpůsobíte. Když už děti ovládají noty, hrají stupnice a akordy, mají i jakési teoretické zázemí, improvizční možnosti se nám rozšíří.



Literatura, kterou jako učitelé klavírní improvizace budete potřebovat: Učebnice harmonie, forem, intonace a rytmu, knihy o klavírní hře (např. Dítě u klavíru. Praha, Supraphon 1977; I. Štěpánová-Kurzová: Klavírní technika. Praha, Supraphon 1979; G. Neugauz: Poetika klavíru. Praha-Bratislava, SHV 1963; M. Šimková: Základy klavírního tónopohybu. Praha, Panton 1979 apod.); knihy o improvizaci (i jazzové); hudebniny (např. Z. Průšová-I. Janžurová: S písničkou u klavíru. Praha, Supraphon 1974; J. Dostal: Hraj

co chceš. Praha, Supraphon 1976; P. Eben: Lidové písně a koledy. Praha, Panton 1969 atd.); naše i zahraniční klavírní školy pro začátečníky.

Hledejte nové knihy a noty, které vám při vyučování improvizace pomohou. Sami improvizujte a nápady si zapisujte. Znalosti forem a harmonie si prověřujte v praxi – hrejte hodně z listu, analyzujte, pište příklady, až dospějete k vlastním skladbám.

# ČÁST PRAKTICKÁ

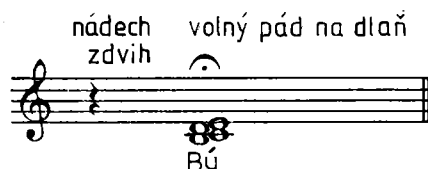
# I VSTUP DĚTÍ DO SVĚTA ZVUKŮ

1

**Kráva:**

Hlas (bez klavíru) – bučení by mělo být dlouhé a výrazné, aby se dítě muselo předtím nadechnout.

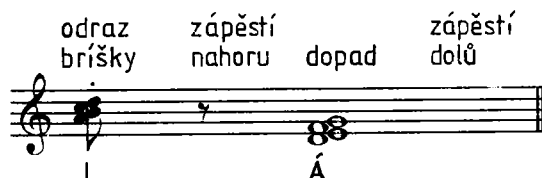
Klavír (+ hlasový projev) – při nádechu zvedne celou paži a na bučení ji volně pustí do kláves, kde vydrží, až dobučí.



**Oslík:**

Hlas – při „I“ pohyb hlavy nahoru, při „Á“ dolů; několikrát za sebou.

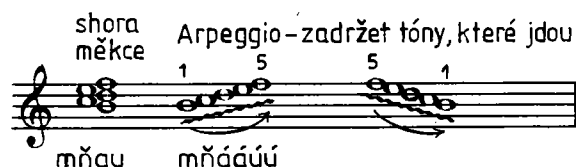
Klavír – při „I“ odraz bříšky čtyř prstů, ležících na kraji kláves, zápěstí se zvedne; při „Á“ dopad na celou dlaň (prsty jsou blíže u desky).



**Kočka:**

Hlas – „mňau“ intonovat nejen od vrchního ke spodnímu tónu, ale i naopak, ruka hladí měkký kožíšek.

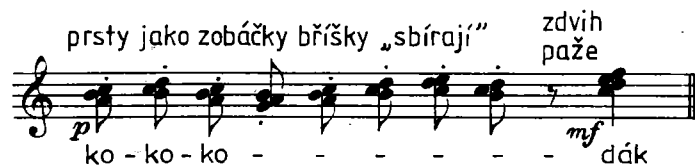
Klavír – měkce shora na všechny prsty. Při intonování zdola nahoru převálíme spodním obloučkem (zápěstím) tóny od palce k malíčku, při opačné intonaci od malíčku k palci (opět spodním obloučkem).



**Slepice:**

Hlas – vícekrát „ko-ko“ – hlava „klove“ a hledá kolem sebe zrní, při „dák“ hlava nahoru.

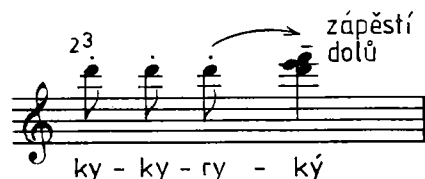
Klavír – 2., 3., 4. prst klovou a „sbírají zrní“ lehce, bříšky prstů – prsty vedou pohyby celé paže. „Dák“ – 2.–5. prst udeří pružně celou plochou volně natažených prstů.



**Kohout:**

Hlas – nádech, hlava vztyčená, hlasité „kykyryký“.

Klavír – odrazy celou paží, 2. prst podepírá 3., zápěstí je výše a pruží, od třetího tónu větší odraz, po dopadu na -ky- zápěstí spadne dolů.



**Kladivo:**

Hlas – velké kladivo je v nižší poloze, má pomalé „buch, buch“ s pauzami; ruce jsou zatáty (ne křečovité) v pěst a volně dopadají hranou dlaně na stehna. Dbáme na pomalé pohyby střídajících se celých paží. Malé kladívko je ve vyšší poloze, pohyby jsou drobnější a rychlejší.

Klavír – totéž.



**Hodiny:**

Hlas – pravidelný rytmus „Tik-tak“ je doprovázen stranným kyvadlovým pohybem jedné i obou paží ohnutých v lokti hřbetem ruky před obličejem – pohyb tvoří vrchní půloblouk (loket neudržíme strnule u těla).

Klavír – tentýž pohyb od malíčku k palci vrchním půlobloukem (opět pracuje celá paže) v pp. Při hře obou rukou – protipohyb. Konečky prstů se zlehka bříšky dotýkají kláves.



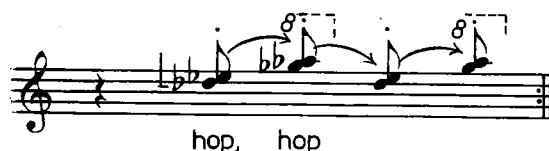
**Vláček:**

Hlas – při „š - š“ ruce mírně zatáté v pěst hřbetem nahoru, celé paže napodobují pohyb kol – střídavě vyjíždějí vrchním obloukem od těla dopředu z pomalého do rychlejšího tempa a zpět do pomalého.

Klavír – při „vyjetí“ paže od těla, střední články zatnutých prstů se ponoří shora do kláves a sjedou po nich zpět k tělu. Paže se hýbou celé, zrychlují a zpomalují tempo, střídají se.



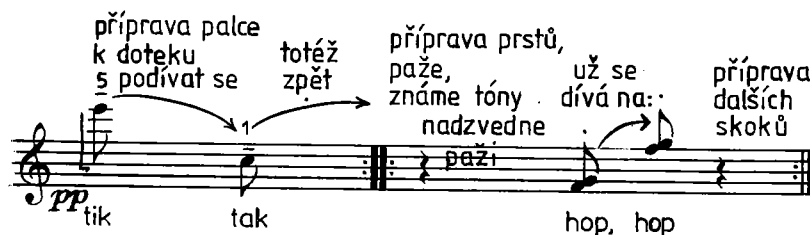




3

Dítě už bude vědět, která poloha je pro které zvířátko nejvhodnější (při hře medvěda nedá ruce např. na klávesy

v horních oktávách). Při hře skoků (obloučky, přenášení celé paže) budeme určovat dopředu přesně klávesy, na které prsty dopadnou, a už při odrazu se žák bude na určené klávesy i dívat.



4

Žák se nejdříve poradí s učitelem. Ujasní si charakteristiku zvířátka, polohu, ve které bude hrát, hlasový a pohybový projev, postup při vyjádření jednotlivých vlastností. Potom teprve předvede u klavíru (bez hlasového projevu) určené vlastnosti zvířátka a ostatní děti budou hádat, o jaké zvíře

či předmět jde. První předvedená vlastnost by neměla být příliš jednoznačně charakteristická, aby děti mohly více hrát a hádat. Když někdo uhodne hned, bude dobré, aby pak sám všechno o zvířátku „zahrál“.

Domluva dvou žáků: jeden hraje myš, druhý kočku. Kočka honí myš – ta jí buď uteče, nebo bude chycená. Děti mají poznat, o jaká zvířátka jde a co se přihodilo.

MYŠ

KOČKA

konec 1. části hádanky

bříšky prstů měkce

arpeggio dolů

konec 2. části hádanky

skok nadlaň

myš utekla



## II PRÁCE S HUDEBNÍM MATERIÁLEM-PRVKY

### 1. oddíl – práce s jedním žákem

*Hry s intervaly* (spojené s představou barev)

Daný prvek, složený z jednoho nebo více intervalů, bude žák melodicky a potom i rytmicky obměňovat. Rytmickou složku můžeme nacvičit zvlášť pomocí slov, doprovázených tleskáním, chůzí ap. Při samotné hře (bez hlasového projevu) by si měl žák všimnout tónu a realizace zvukové představy.

Prvek:

Příklady:

Intervaly:

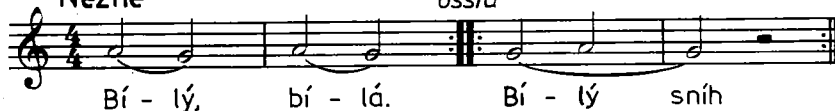
(dvoutaktí)

Něžně

*ossia*



v.2



Rázně

*ossia*

*ossia*



č. 4, č. 5  
(spoj s v. 2)



Lento

*ossia*

*ossia*



m. 2 (chromat.)



Lehce

*ossia*

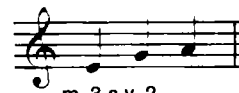


m. 3  
(spoj s m. 2, v. 2)

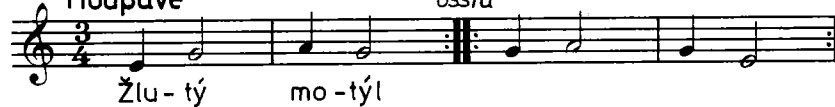


Houpavě

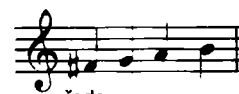
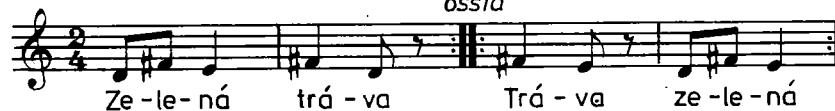
*ossia*



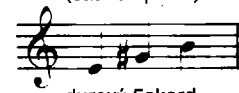
m. 3 s v. 2



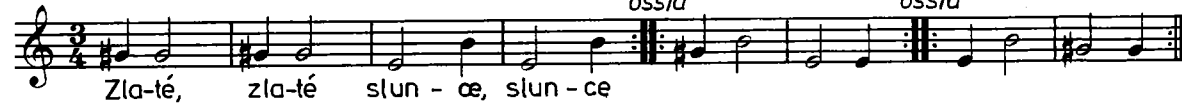
v. 3 s v. 2



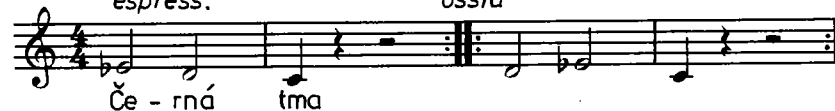
řada  
(část stupnice)



durový 5akord



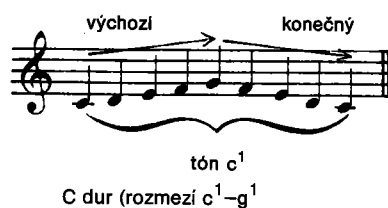
řada (pomocí  
vhodného doprovodu  
mollová)



*Tvoříme si melodie* (návlek sluchové představy stupnic)

U těchto prvků dáme dítěti k dispozici výchozí a konečný tón a rozmezí, ve kterém se melodická linka může pohybovat. Rytmus, takt a počet taktů mohou určovat zpočátku opět slova či tleskání, později pomáháme žákovi určit počet dob i taktů, aby si své improvizace dokázal též zapsat. Náš doprovod (T,D) doplní žákovu melodickou představu představou harmonickou. Později se bude žák doprovázet sám. Své příklady bude stále obměňovat a transponovat. Příklady na vytvoření melodie v rozsahu prvních pěti tónů durové stupnice:

Prvek:



Příklady:

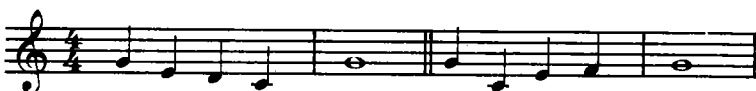
Sudé dělení na 2 (dvoutaktí)



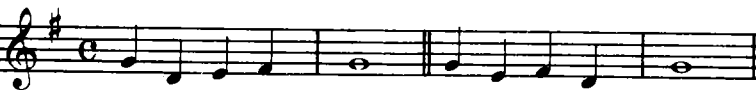
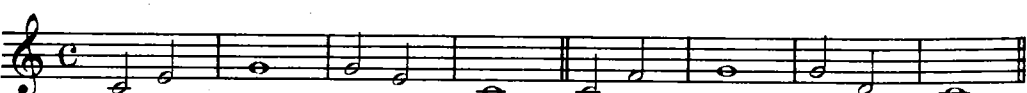
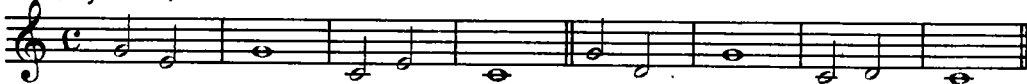
Liché na 3



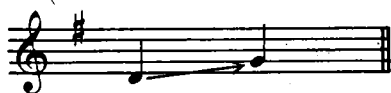
Sudé na 4



(čtyřtaktí)



Prvek:



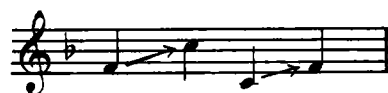
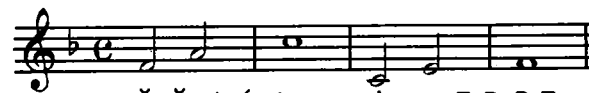
Příklady:



spojení 2 prvků



(čtyřtaktí)

melodie v rozsahu všech  
8 tónů (F dur)

čtyřtaktí - harmonizace T-D-D-T

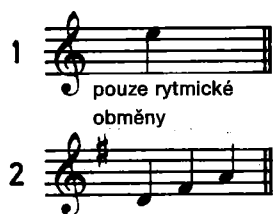


## 2. oddíl – práce se dvěma žáky

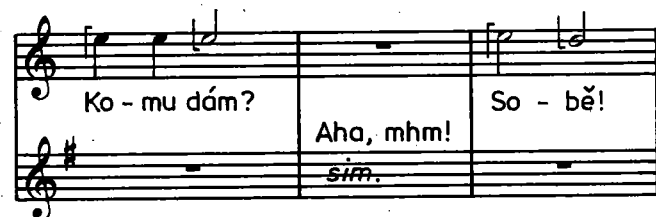
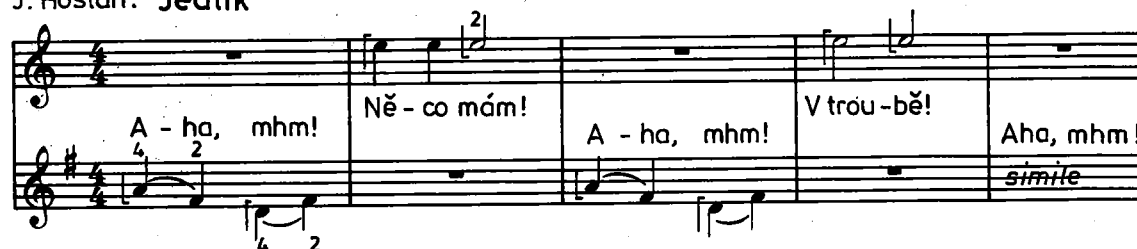
Obměny prvků budou zpočátku jednoduché (třeba jen rytmická obměna inspirovaná slovy), aby vzájemná sluchová kontrola a tím i souhra žáků byla dobrá. Když bude jeden žák svůj prvek obměňovat složitěji, druhý svůj prvek prozatím obměňovat nebude (např. Tanečky). Jakmile se žáci naučí vzájemně poslouchat, můžeme chtít, aby oba své prvky obměňovali a svou tvorbou se doplňovali.

Prvky:

Příklady:

pouze rytmické  
obměnydur 5akord – možno  
měnit – viz 2. půli  
řikadla

J. Hostáň: Jedlík



ossia:

2. půle říkadla

1 *ossia:*

2 *2. půle říkadla*

A - ha, mhm! Co to je? Ši - ška! Proč tu je?

*sim.* *sim.*

Chce do mé - ho bří - ška!

Děti se vzájemně doplňují, střídají (čtvrtové, osminové hodnoty).

Děšť (1)

1 *Děšť (1)*

2

Pr - ší, pr - ší. Li - je, li - je. Li - je, li - je.

*atd.*

Li - je, li - je. Li - je, li - je.

ossia: (Kánon)

atd.

Li - je, li - je. Li - je, li - je.

Jeden žák může pracovat s oběma prvky, druhý též:

## Dva hádavi

1 *p* *cresc. e accell.*

2 *p*

*f* *apod.*

Žáci mohou použít svých dvou tónů jako prvků mluvy: zpočátku hovoří tiše, pomalu, užívají kratších slov, pak zrychlují tempo, zvyšují počet slov, mluva je hlasitější, vede až ke křiku nebo se může naopak uklidňovat. Žáci pracují s prvky jako s motivy (opakování, rozšiřování, krácení, inverze ap.). Zároveň pracují i s dynamikou, barvou atd.

## Smích a pláč

1 *Chi chi chi* *Á - á - á*

2

*apod.*

S prvky „Smíchu a pláče“ pracujeme obdobným způsobem:

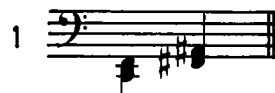
## 3. oddíl – práce se třemi žáky

Postup nábíku: nejdříve spolu hrají dvě děti, později se přidá třetí (např.: první s druhým, třetí s druhým, třetí s prvním, doplňující hlas může hrát učitel-ap); dbáme na stálé vzájemné sledování.



## V lese

Medvěd:



prvek medvěda  
dlaní hrát tóny  
obsažené v tomto  
rozmezí



prvek ježka



prvek ptáčka

Já jsem medvěd huňá - tý,  
kožich mám až na pa - ty.

Ježek:

Já jsem je - žek ma - lin - ký,  
na hřbe - tě mám bod - lin - ky.

simile

Já jsem medvěd...

simile

Já jsem ježek...

Obě děti hrají  
dokud neuslyší  
hajného-učitele

Učitel - hajný:

Buch, buch, buch, t'uk, t'uk, t'uk!  
(\*)

Slyším hluk a slyším křik,  
v lese musí ticho být! (posloucháme ticho)  
Psst!

Ptáček:

*p* Píp, píp, píp, mám rád klid.

\*) ♩ = pěstí nebo kloubem prstu do desky

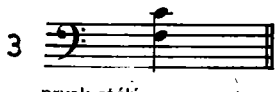
## Kočka přede



měníme rytmus



kombinace těchto 3  
tónů - kladení rukou  
přes sebe



prvek stálý

Pře - du, pře - du, mňááú,  
až u - pře - du, mňááú.

simile

simile

ossia

atd.

simile

1 

2 

prvek tvoří 5 prvních  
tónů stupnice

3 

stálý rytmus klusu

## Statečný princ (1)

*Fanfára:* 

*Koník kluše:* 

*simile* - - - - -


*Princ si zpívá:*  
O - svo - bo - dím prin - ce - znu




*atd.*

z mo - ci zlé - ho dra - ka!


## Statečný princ (2)

1 

každý takt můžeme  
opakovat ap.

2 

prvek prince - důležitá  
je rytm. souhra

3 

pravidelný klus koně

*Fanfára:* 

*Koník:* 

*simile* - - - - -

*Princ:*  
Jsem ne - boj - sa,




*atd.*


jsem ne - bo - já - cný princ.

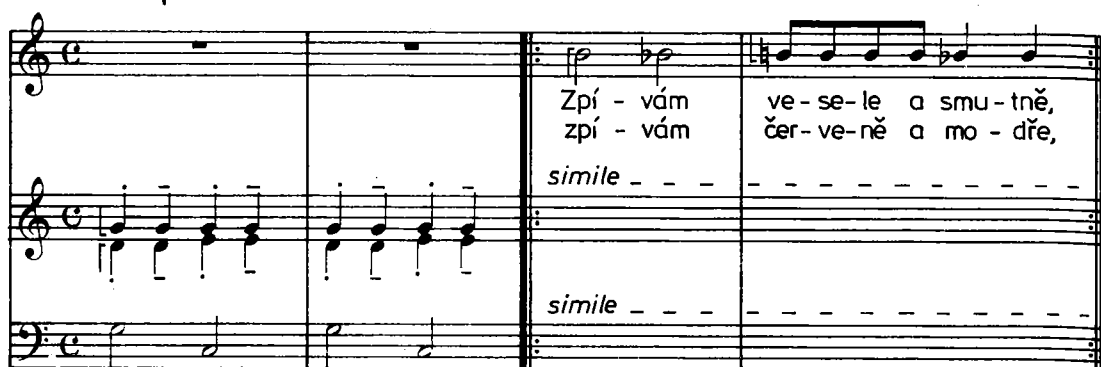
tento příklad je obtížnější, nutno nacvičit

## Jazzová písnička


1   
rytmické obměny

2   
*ossia*  
akord můžeme rozložit  
(jako u doprovodu  
písniček)

3   
*ossia*  
(S T)



Zpí - vám ve - se - le a smu - tně,  
zpí - vám čer - ve - ně a mo - dře,  
*simile* - - - - -  
*simile* - - - - -



*ossia* zpí - vám bí - le a fi - a - lo - vě  
*ossia* *simile* - - - - - *atd.*  
*ossia* *simile* - - - - -

## Čínská královna učí princeznu zpívat (zpěv jen pokud stačí rozsah)

1   
8

2   
8

3   
8



Princezna: 8  
Královna: 8  
(Čan čen čin čon?)  
(Čan čen čin čon?)  
Gong (silněji) nebo vějíř (slaběji)



8  
(Čon čin čen čan.)  
*simile* - - - - - *simile* - - - - -



8  
*apod.*

Čínská královna dává princezně otázky a ona na ně odpovídá

prvky jako  
u předešlého  
příkladu

Princezna: 8. Čon čin čen čan. atd.

Královna: Čan čen čin čon? simile

### III DĚTI MAJÍ RÁDY POHÁDKY

5

Melodie si nejdříve vymyslí učitel – měly by být od sebe

jasně odlišeny intonačně, rytmicky i způsobem úhozu. Tím docílíme u dětí názornější představu zhudebněné postavy. Také určení tempa a dynamiky je důležité; i v této oblasti by děti měly brzy umět rozlišovat.

Princezna

1 5 3 3

Princezna má dlouhé šaty,  
vše se vlní.

Bříšky prstů se něžně dotýkat kláves, paže se ladně pohybuje.

Kašpárek (vesele)

Paže se pružně odráží a lehce dopadá na prsty.

Čarodějnice

obě ruce 4 8. sf

Pro obě ruce Arpeggio – směr; sf = všechny tóny A-E

Král

Maestoso

5 1 3 3

Hrají obě ruce, kvinty stále stejným prstokladem. Na dlouhých notách uvolnit. Pomáhá celá paže.

Dětské improvizace budou zpočátku kratší; učitel vede žáky ke stále delšímu hudebnímu projevu, až hudba, představující postavku, bude tvořit aspoň hudební větu.

Ukázky postupu od krátké a jednoduché k delší a složitější improvizaci (návlek práce s motivem viz předchozí paragraf)

Zatímco u hry prvních příkladů nebude dítě potřebovat takřka žádné znalosti klavírní hry (vystačí s tukáním jedním prstem a s pohyby ruky, „vycvičené“ na příkladech o zvířátkách), příklady čtyřtaktové už předpokládají zvyk hrát aspoň jednořádkové skladbičky s různými rytmickými hodnotami a výškou tónů (tzn. použití 3–5 prstů, částečně zpevněných). Příklady, v nichž hrají obě ruce, budou dostupné dětem s vycvičeným sluchem a rytmickým citěním a s větším repertoárem skladbiček písňového i tanečního a homofonního i polyfonního charakteru, hraných z not i z paměti.

#### Smutná princezna

6 příkladů pro různé stupně hudební vyspělosti

Př. 1–4: hra jednou rukou, jedním až třemi prsty, rytmus se tvoří pomocí slov, tónový rozsah je malý, schopnost zahrát 4 tóny stejné hodnoty za sebou (3. takt ve čtvrtém příkladu).

1 3 2 3 2  
Á - á - á Á - chich, á - chich

3 3 5 4  
Jsem smu - tná, jsem moc smu - tná.

4 3 4 4  
Jsem smu - tná, jsem moc smu - tná.

Př. 5: hrají obě ruce, větší počet taktů; melodie se jednoduchými obměnami stále vrací k a<sup>1</sup>, ostinátní doprovod ji rytmicky doplňuje.

5 3 4 5  
Jsem smu - tná, jsem moc smu - tná.

Př. 6: rozšiřováním melodie dochází k nepravidelnému střídání taktu, smutek je zvýrazněn stále se opakující tercií v pravé ruce.

6 3 4 5 2 3 4 5  
Jsem smu - tná, jsem moc smu - tná.

#### Slavný a vznešený král

Př. 1–3: kvinty jsou rozděleny mezi obě ruce – hra jedním – dvěma prsty.

1 2 2 3  
Já jsem král. Král přichází

3 2 3 2  
Já jsem král. Král přichází

Př. 4: střídání unisona s kvintami, hranými 1. a 5. prstem jedné ruky.

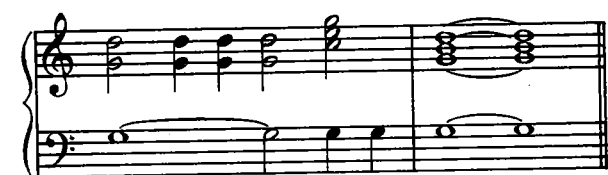
4 2 3 2 5 4  
Já jsem král. Král přichází

Př. 5: levá ruka už hraje akordy; přenášení pravé ruky do různých oktáv na stejné tóny.





Př. 6: tónika je pravidelně střídána na čtvrté době subdominantou; doplňující rytmus v base.



### Veselý Kašpárek

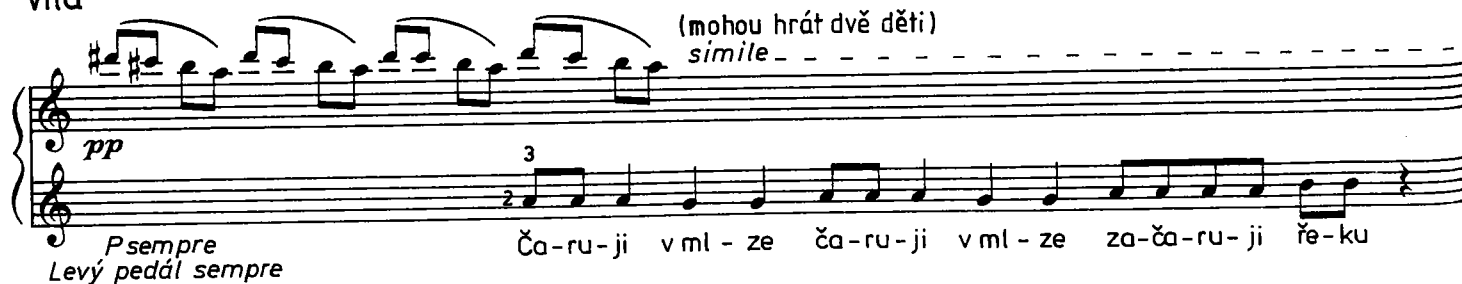
Př. 1–2: je možné hrát jednou rukou, nebo můžeme rozdělit melodii do obou rukou. Druhý příklad tvoří rozložený šakord. Vhodné při nacvičování úhozu stacc.



6

Při hře s pedálem či na strunách mohou být u klavíru dvě děti, nebo pomůže učitel. Děti se mimo jiné učí používat pedál tam, kde se to hodí – tedy ne všude. Zajímavý nápad – použít pedálu jako bicího nástroje – uplatnil skladatel

### Víla



Př. 3: 4X opakovaný takt; pravá ruka se ve 2. taktu přenesla na sekundu cis<sup>1</sup>, d<sup>1</sup> nad levou rukou.



Př. 4–5: střídání úhozů leg. se stacc. Motiv v př. 4 se opakuje vždy o tón výše, 5. příklad je už složený ze dvou taktů.



Na zřeteli musíme mít také stále výcvik sluchu. Přesná představa toho, co má žák udělat, je jednou etapou, po ní následuje věrná interpretace, provázená nesmlouvavou sluchovou kontrolou. Nespokojí-li se učitel s málem, nespokojí se s ním po čase ani žák.

I. Hurník v cyklu skladiček „Džezik“.

Při hře na strunách mohou děti použít jako pomůcku např. trsátko. Na černých klávesách hrají děti prstokladem stejným jako na bílých.

za-ča-ru-ji les čá-ry má-ry čá-ry má-ry ča-ru-ji v ml-ze

### Starý hrad u jezera

hrají 2 děti

*gliss. sul corde*  
e-c1 e-c1 C-G e-c1

cca 6-8 dob

1) *c<sup>2</sup>-a<sup>2</sup>* = křídlo  
2) *a<sup>1</sup>-f<sup>2</sup>* = pianino

*e-c1* = přibližné rozmezí

Pravý a levý pedál sempre

*pp*

### Tanec loupežníků

Pedál držet ke značce

T = bouchání pěstí do desky

Jedno dítě hraje, druhé bouchá

## IV LIDOVÉ PÍSNĚ

7

Kdes, holubičko, lítala; Ach, synku, synku; Běžela ovečka; Kočka leze dírou; Moja mamka niečo má; Išlo dievča pre vodu; Já jsem z Kutný Hory; Když jsem husy pásala; Ovčáci, čtveráci; Okolo Frýdku; Zahrajte mi, muzikanti; Halí belí;

Když jsem plela len; Maličká su; Pod naším okýnkem; Travička zelená; Adámku náš; Holka modrooká; Pec nám spadla; Prší, prší; Skákal pes; Šel tudy, měl dudy; Tatičku starej náš; To je zlaté posvícení; Později: Už ty pilky dořezaly; Já mám koně; Týnom, tánom; Jede, jede poštovský panáček; Kalamajka; Komáři se ženili atd.

### Slovenské lidové

Mo-ja mam-ka nie-čo má, nie-čo má, scho-va-la to do se-na, do se-na.

(7-8 let)

Krá-sna, krá-sna, kde si hú-sky pá-sla. Ni-že panskej lú-čky, ztra-ti-la pa-pu-čky.  
 Za-hraj-te mi, mu-zi-kan-ti, ve-se-le, do-kiaľ ja mám svo-ju mamku pri se-be.  
 I-šlo diev-ča pre vo-du cez ze-mian-sku zá-hra-du.  
 Pri-šiel pán, ro-zbil džbán, tra-la-la-la ro-zbil džbán.

8

Například: „Skákal pes“ jde docela dobře hrát jedním prstem (třetím) stacc. pomocí celé paže. „Kdes, holubičko, lítala“ potřebuje tři prsty (2., 3., 4.), způsob úhozu jako např. u „princezny“ – ladné pohyby paže pomáhají prstům (něžné doteky bříšky). „Kočka leze dírou“ už potřebuje pět prstů (nemusí být zahnuté), „Pod naším okýnkem“ čtyři prsty (2.–5.) a jemnou hru atd.

9

O doprovodech lidových písní se hodně dovíte z publikací: Z. Průšová – Z. Janžurová: „S písničkou u klavíru“, Jan Dostal: „Hraj, co chceš“, „Lidové písně a koledy“ P. Ebena apod.

10

Při těchto kombinacích si žáci zvyknou na přenášení melodie do různých poloh, budou hledat sluchem pokračování melodie v basu, jestliže se do vrchního hlasu dostane doprovod apod.

### Skákal pes

hrají 2 děti

### Halí belí (zpěv stále v jednočárkové oktávě)

11

Zde se nám naskytne možnost změny dynamických, tem-

pových i úhozových. Smutnější charakter může dodat písničce též změna tónoprodu (z durové do mollové tóniny).

### Pec nám spadla

(maminka)

Sostenuto

(neposeda)

Allegretto

## 12

Zpočátku vymýšlíme motivky složené z primy a kvinty (dva tóny), později už používáme sekundové a ostatní intervaly. Žák si začne všimnout rozdílného charakteru motivků, složených z odlišných intervalů (klidné a přívětivé tercie, sexty, primy a oktávy, neklidnější kvarty, kvinty, pohyblivé

velké sekundy, napjaté malé sekundy, velké septimy, zvětšené kvarty). Při počáteční tvorbě motivků se pohybujeme v blízkosti primy a kvinty (jednodušší i harmonicky), později se odvážíme mezi zbývající stupně (II., III., IV., VI., VII.). Pomohou nám zde opět příklady z paragrafu II.

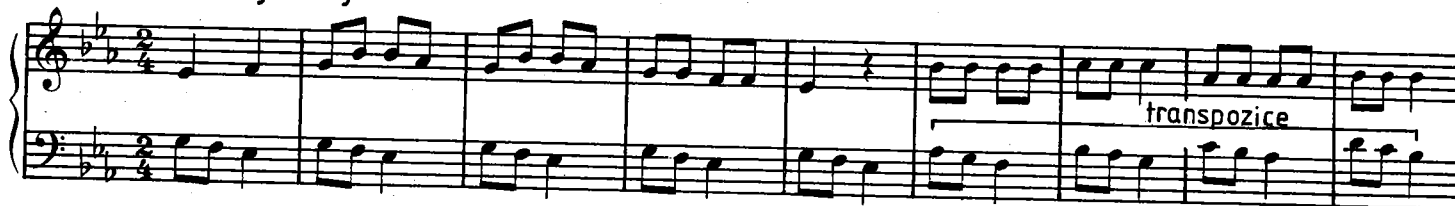
## To je zlaté posvícení



Hledáme motiv vhodný pro doprovod – hrajeme zvlášť i s písničkou.

## 12 a

## Já jsem z Kutný Hory



Obtížnější. Transpozice předpokládá znalost určené tóniny (stupnice), schopnost rychlejší orientace sluchově-pohybové.

## 12 b

## Ovčáci, čtveráci (musí předcházet rozbor)



## 12 c

## Skákal pes



- 13 Cítilivě reagujeme na charakter písňe, na to, zdali hrajeme

melodii ve vyšší nebo nižší oktávě, je-li doprovod pod nebo nad melodií písňe, jaké je tempo písničky apod.

Durový kvintakord – další možnosti hledejte sami

atd.



- 14 Ozdobovat začneme dlouhé tóny (průchodnými, střídavými tóny), později můžeme počet přidaných ozdobných

tónů zvyšovat. Nejdříve začneme krátkými úseky; až bude dítě schopno zapamatovat si delší úsek hudby, můžeme hrát celou písničku.

Adámku náš

Učitel



atd.

Žák

nebo

nebo



atd.

Učitel



Žák



atd.

14 a

Pro rytmické změny vybíráme písňe, v nichž se střídají např. dvě osminové noty s jednou čtvrtovou (pořadí not

můžeme změnit). Při změnách rytmu i taktu nám kromě textu pomůže též rytmické tleskání nebo rytmická chůze dětí.

Šel tudy, měl dudy

změna rytmu



totéž - změna taktu



Ovčáci – změna taktu (obtížnější)



15 – 18

U těchto příkladů je důležité hodně zpívat, neopravovat

zbytečně „chyby“, aby děti měly čím dále tím větší radost z vlastní tvorby. Zdařilé improvizace můžeme dětem zapsat.



15

Halí belí změna

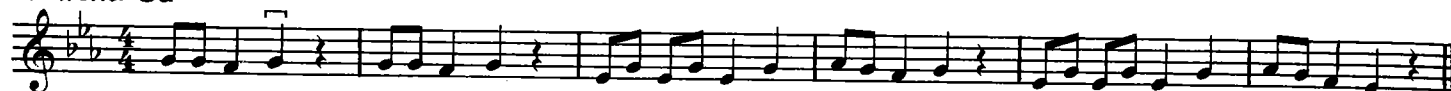


Pec nám spadla



změna poslední noty v každém taktu (obtížnější)

Malička su



změna při vyslovení slova (slabiky) „su“ – schopnost rychlé reakce

Totéž



změna celého taktu při slovech „tancovala bych já“ – rychlá reakce

16

Prší, prší



To je zlaté posvícení (inverze)



Halí belí (durová stupnice)



Slova písniček zde mají v podstatě roli slov říkadel.

17

Foukej, foukej, větříčku



Totéž



## Kočka leze dírou



## Kočka leze dírou (melodicky změněná) - obtížné



## Já mám koně



(melodicky změněno – slovo „koně“ prodlouženo, tím dochází ke změně taktu – obtížné)

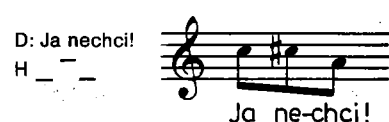
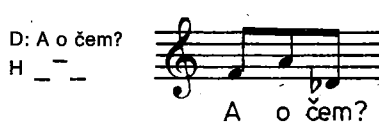
## 19

Interpretace obsahu písně může být zpočátku přehnaná (radost bude vyjádřena velmi živě; smutek bude hodně pomalý a plačtivý), aby si děti zvykly na skutečnost, že to, co cítí, musí též umět jasně vyjádřit. Vychováváme v nich příští interprety hudebních děl, bohatých hlubokými myšlenkami, které budou umět nejen chápat, ale také předávat posluchačům.

## 20

Nejdříve používáme jedno- až dvojslabičná známá slova. Chceme-li interpretaci upřesnit, „mluvíme“ hodně pomalu, slovo několikrát opakujeme, můžeme zahrát dětem první (výchozí) tón. I malé přiblížení se správné intonaci znamená úspěch.

(Vysvětlivky k příkladu: D: dítě, U: učitel, H: hlas, —: naznačená intonace – a délka trvání hlasu)



(Délky některých samohlásek jsou typické pro ostravský kraj, proto jsem jim záznam přizpůsobila.)

21

Tady se nám naskytanou hned dvě možnosti. Můžeme zhubnit text, tzn., že z básničky vznikne písnička.

### Jan Hostáň: Říkadlo pro prsty

Ro-stl v le-se strom, po-ra-zil ho-hrom. Ma-lík vě-tve o-se-ká-val, u-ka-zo-vák do kup dával

a ten dlou-hý pro-stře-dník pro-dal ku-pu za pět-ník. Pr-ste-ní-ček na-šel ši-šku,

sma-žil na ní do-ma jí-šku. a ten tlu-stý pa-le-ček sá-zel no-vý stro-me-ček.

Nebo, inspirování obsahem textu, budeme improvizovat hudbu, která nám navodí atmosféru básničky – tedy jakousi

předehru; případně můžeme básničku improvizací podmalovat.

### Fr. Hrubín: Slavík hudebník

Klavír Zpěv Proč-pak zpí-vá sla-ví-ček,

sem tam li-stí lé-tá? Ti-sí-ci svých

pí-sni-ček sla-ví krá-su svě-ta.

Hudební zdroj této improvizace najdeme v práci s motivy (viz paragraf II).

## Jan Hostáň: PÍSNÍČKA O MUŠCE

Muška malá dlouho spala,



ani kaši nepapala,



„Honem, braši, lžičku s kaši,



nakrmíme mušku naši,



Lžičku vzali, kaši dali,



muška malá si to chválí,



„To se máme, to si dáme,



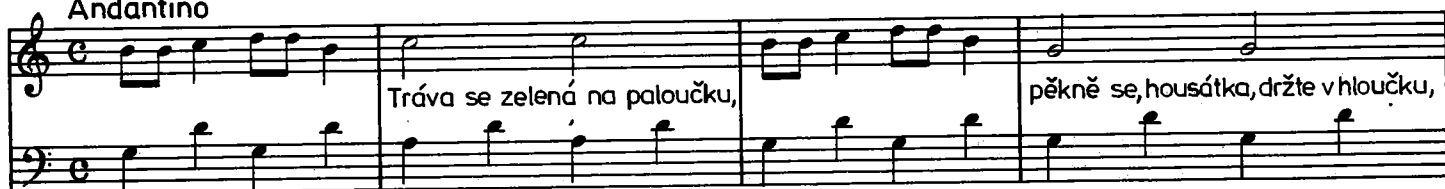
to si pěkně pochutnáme,



Pomocí motivu, vypůjčeného z písně „Travička zelená“ jsme vytvořili „melodram“ – recitace je doplněna a podložena snadným klavírním doprovodem.

## Fr. Hrubín: Husí maminka

Andantino



(jedno dítě hraje, druhé recituje)

JANA MARCOLOVÁ  
**KLAVÍRNÍ IMPROVIZACE**

PRO DĚTI PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU A ŽÁKY 1. – 3. ROČNÍKU LŠU

Vydal PANTON, vydavatelství Českého hudebního fondu,  
Říčn1 12, 118 39 Praha 1  
(2160. publikace)

Vedoucí redaktor Pavel Jeřábek  
Odpovědná redaktorka dr. Milada Ladmanová  
Technická redaktorka Eva Košnářová

Noty kreslila Jana Žilková  
Vytiskla POLYGRAFIA, n. p., Svobodova 1, Praha 2  
16/2. VA 6,50. 702/21  
Náklad 2500 výtisků  
1. vydání